

Geologická expozice na HPHK

ke každé položce odstaveček textu s odkazy na obr...???

Z čeho je Země?

Vznik a vývoj Země, desková tektonika

obr. 1

obr. 2

obr. 3

Z čeho jsou hvězdy a vesmír?
Temná hmota a energie, WMAP

Jaké jsou základní minerály a horniny

Co je minerál a hornina?

Mohsova stupnice tvrdosti a krystalové soustavy — projev mikroskopické struktury hmoty.

tab. 1

tab. 2

Které horniny najdeme v našem okolí?

Geologie Královéhradeckého kraje

obr. 4

obr. 5

obr. 6

obr. 7

Co nám říkají meteority?

Jak se určuje stáří Země? (radiometrická metoda)

tab. 3

Co jsou impaktní krátery?

obr. 9

obr. 10

obr. 11

obr. 12

obr. 14

obr. 15

obr. 16

Vznik vltavínů

obr. 13

obr. 8

Primitivní horiny

Model meteoritu Morávka ???

Zakoupení stonařovského achondritu příp. jiných meteoritů z NM? ???

Vyvřelé horniny

Aa láva z relativně nedávné erupce sopky Etna.

Lokalita: Montagnola (2700 m n. m.), Etna, Sicílie, Itálie.

Nález: M. Brož (srpen 2001).

Andezit a jeho pyroklastikum s amfibolem, třetihory – neogén. Lokalita: Sitno, cesta od Počúvadla, Štiavnické vrchy, Slovensko. Nález: M. Brož (srpen 2000).

Nefelinický nefrit (hornina podobná žnělci) s natrolitem. Pochází z Kunětické hory (307 m n. m.), což je z třetihorní lakolit (tj. kupa vyvřelá v podzemí a odhalená erozí). Lokalita: Kunětická hora, Pardubice, ČR.

Nález: M. Brož (2002).

Světlá žula z oblasti Žulové. Žula je hornina tvořená různými druhy živců, křemenem a slídami. Je to hlubinná vyvřelina, což potvrzuje její hrubá krystalická struktura, které vzniká při pomalém chladnutí magmatu v podzemí. Na povrch se dostala až po pozdějším vyzdvižení a erozi nadložních vrstev.

Lokalita: Kaltenštejn, Hradisko, Žulová, Jeseníky, ČR.

Nález: M. Brož (srpen 2001).

Usazené horniny

Fosilie amonita nalezená ve vápenci z Podbielu (Mišík, 1976). Amoniti jsou vyhynulí hlavonožci se spirálovitými vápnitými schránkami. Obývali moře od devonu do křídy. Byli predátoři (největší druh měl velikost 2 m) — živili se drobnými členovci a rybami. Jsou vůdčími zkamenělinami druhohor, je jich známo více než 10 000 druhů. Lokalita: Červená skala, Podbiel, Slovensko. Nález: M. Brož (duben 2001).

Šedý jemnozrný vápenec dvorecko–prokopského souvrství, stupeň prag, spodní devon. V hornině jsou patrné tmavší chodbičky červů (Chlupáč, 1999, s. 154). Lokalita: lom u kapličky u Barrandovy skály, Praha, ČR. Nález: M. Brož (květen 2000).

Barrandovo naleziště „Butovice“ — loděnkovití hlavonožci (Nautiloidea) v konkracích šedých vápenců. Kopanincké souvrství, silur (Chlupáč, 1999, s. 92). Lokalita: Praha – Jinonice, ČR. Nález: M. Brož (srpen 2000).

„Ortocerový“ vápenec s prokřemenělým loděnkovitým hlavonožcem (Chlupáč, 1999, s. 92). Lokalita: Kovářova mez, Praha — Jinonice. Nález: M. Brož (srpen 2000).

Silurská vápnitá břidlice se zkamenělinou graptolita (Chlupáč, 1999, s. 102). Graptoliti jsou vyhynulí mořští polostrunatci. Kostru měli zpevněnou pružnou osou. Žili v koloniích, a to od středního kambria až do spodního karbonu. Lokalita: Loděnice, Barrandien, ČR. Nález: M. Brož (duben 2000).

Graptolitové břidlice, silur, liteňské souvrství (Chlupáč, 1999, s. 87). Lokalita: lom na Vyskočilce, Malá Chuchle, Praha, ČR. Nález: M. Brož (květen 2000).

Amonit a belemnit ve druhohorním vápenci. Lokalita: Malý Atlas, Maroko. Nález: M. Lehký (1993).

Úlomky schránek korálů. Většina vápence (CaCO_3) na povrchu Země je organického původu. Lokalita: ostrov Cayo Sombrero, Venezuela. Nález: M. Lehký (1998).

Přeměněné horniny

Svor z Obřích skal. Jako svory se označují horniny, které vznikly výraznější tlakovou a teplotní přeměnou jílových a písčitých usazenin. Ruly, svory a fylity se podílejí na stavbě většiny našich pohoří (Krkonoš, Hrubého Jeseníku, Orlických hor, Šumavy, Krušných hor, Českomoravské vrchoviny). Lokalita: Obří skály, Lipová, Jeseníky, ČR. Nález: M. Brož (srpen 2001).

Epidotický (páskovaný) *amfibolit* — vysoce metamorfovaná, břidličnatá hornina, která vznikla pravděpodobně přeměnou hornin oceánské kůry, především bazaltu. Zelené pásy jsou tvořené hlavně minerálem epidotem ($\text{Ca}_2(\text{Fe}^{3+}\text{Al})\text{Al}_2(\text{SiO}_4)(\text{Si}_2\text{O}_7)\text{O}(\text{OH})$), zatímco černé amfibolem. Lokalita: Římovický potok, Římovice, Golčův Jeníkov, ČR. Nález: M. Brož (2003).

Brekcie

Ukázky minerálů

Žluté krystaly *pyritu* (FeS_2) v *křemeni* (SiO_2). Sulfidy jako pyrit nebo troilit (FeS) jsou zřejmě hojné v nitrech terestrických planet (obr. 2). Lokalita: Edelštejn, Zlaté Hory, Jeseníky, ČR. Nález: M. Brož (srpen 2001).

Minerál *rutil* (TiO_2) nalezený v náplavech Římovického potoka. Lokalita: Římovický potok, Římovice, Golčův Jeníkov, ČR. Nález: M. Brož (2003).

Magnetit (Fe_3O_4). Oxidy železa (např. hematit Fe_2O_3 , limonit HFeO_2 a magnetit) pokrývají povrch Marsu a způsobují jeho červenou barvu. Lokalita: důl Měděnec, Krušné hory, ČR. Nález: M. Brož (2003).

Křišťál — pravidelné, čisté krystaly křemene (SiO_2). Kyslík a křemík jsou nejběžnějšími prvky zemské kůry (obr. 1). Lokalita: Křišťálové údolí na stolové hoře Roraima y Tepuy, Gran Sabana, Venezuela. Nález: M. Lehký (1998).

Regionální geologie

Ohlazený *křemen* (SiO_2) z říčních usazenin Labe. Silikáty, mezi které minerál křemen patří, tvoří převážnou většinu zemské kůry. Lokalita: hvězdárna, Hradec Králové, ČR. Nález: M. Brož (2002).

Pevné vápnité a slinité *pískovce* se zkamenělinami mlže Perna a amonita *Lewesiceras* (Ziegler, 1999, s. 34). Jizerské souvrství České křídové pánve, střední turon. Lokalita: profil u Dolánek, Turnov, ČR. Nález: M. Brož (červen 2000).

Pískovec cenomanského stáří z Měsíčního údolí. Pískovec je usazená hornina tvořená zejména zpevněnými zrnky křemene, živců a slíd. Lokalita: Měsíční údolí, Kozákov, Český ráj, Turnovsko, ČR. Nález: M. Brož (červen 2002).

Mlž *Inoceramus Labiatus* (3 ks), amonit a samostatné jehlice ježovek (srovnej se schránkou ježovky bez jehliček, v současnosti žijícího druhu). Turon, druhoohory. Mapu viz na obr. 7. Lokalita: strmý břeh Labe u vrcholku Pardedub, Skalička u Hradce Králové, ČR. Nález: M. Lehký (2002).

Vápnitá schránka recentní ježovky. Lokalita: Venezuela. Nález: M. Lehký (1998).

Třetihorní *čedič* a spolu s ním se vyskytující minerál amfibol. Čedič je hornina vyvřelá na povrchu — rychlé ochlazení taveniny vede k jeho jemnozrnné struktuře.

Lokalita: vrch Zebín, Jičín, ČR. Nález: M. Brož (červen 2000).

Krystaly *amfibolu* ze Supí hůrky. Lokalita: Supí hůrka, poblíž obce Stupna, ČR. Nález: M. Lehký.

Pyropy (*české granáty*) získané rýžováním (193 ks, největší má rozměr 4,6 mm krát 3,8 mm krát 3,3 mm). Minerál pyrop ($\text{Mg}_3\text{Al}_2(\text{SiO}_4)_3$) patří do třídy silikátů.

Lokalita: potok Zlatnice, mezi obcemi Borovnice a Stupna, ČR.

Nález: M. Lehký.

Mandlovcový *melafyr* — prvohorní (permská) vyvřelá hornina. (Ziegler, 1999, s. 47). Tato tmavá hornina vznikala v povrchových částech lávových příkrovů, jež obsahovaly větší množství plynů. Po odplynění byly dutiny zaplněny minerálními roztoky a postupně krystalizovaly. Lokalita: Votrubačův lom, Kozákov, Český ráj, Turnovsko, ČR. Nález: M. Brož (červen 2000).

Prvohorní rostlinstvo (kapradiny, kmeny a úlomky větviček). Lokalita: halda u železniční trati směr Turnov, Malé Svatoňovice, ČR. Nález: M. Lehký (2002).

Část kmene *araukarie* nalezená v říčních náplavech Labe. Araukarity jsou zkamenělé kmeny permokarbonských rostlin. Lokalita: pískovna nad Roudničkou, Hradec Králové, ČR. Nález: M. Lehký.

Horniny impaktních kráterů

Rieský *suevit* vznikl impaktní šokovou přeměnou z hornin krystalinického podloží. Skelná tělíska jsou zcela přetavené původní horniny. Měřením poměru $^{40}\text{K}/^{40}\text{Ar}$ v těchto sklech se podařilo odvodit stáří impaktu ($15,0 \pm 0,1$) My (miliónů roků). Lokalita: lom Altenbürg, Ries, Německo. Nález: M. Brož (2000).

Vápencová impaktní brekcie z kráteru Steinheim.
Vznikla podrcením (a pozdějším zpevněním) vápenců datovaných do svrchní jury (malmu). Lokalita: Burgstall, Sontheim, Německo. Nález: M. Brož (2001).

Třetihorní *travertiny* s fosiliemi z lomu Goldberg v Riesu. Pocházejí z období, kdy byl Rieský kráter vyplněný jezerem. Lokalita: Goldberg, Ries, Německo. Nález: M. Brož (2001).

Pharionsche Sandgrube („šnekové písky“) — schránky třetihorních plžů rodu *Gyraulus*. Tato usazená hornina se nalézá na severním úbočí centrálního vrcholku impaktního kráteru Steinheim. V roce 1867 *Frantz Hilgendorf* publikoval jejich vývojový diagram a podpořil tak na základě paleontologických nálezů Darwinovu teorii o vývoji druhů přírodním výběrem. Lokalita: Steinheim am Albuch, Německo. Nález: M. Brož (2001).

Vltavíny (2 ks). Sběr z pole po orbě. Vltavíny patří mezi tektity — skla, která mohou vznikat při dopadech kosmických těles na Zemi. Proces vzniku vltavínů je naznačen na obr. 13. Lokalita: Pašínovice, asi 20 km jižně od Českých Budějovic, ČR. Nález: M. Lehký.

Doplňt minerály:

Minerál *olivín* ($(\text{Fe,Mg})_2\text{SiO}_4$) je silikát s vysokou hustotou ($\rho = 3\,200$ až $4\,400\text{ kg}\cdot\text{m}^{-3}$), a proto v magmatu klesá. Tvoří značnou část zemského pláště.

Ilmenit (FeTiO_3) a spinel (MgAl_2O_4) tvoří bazaltická moře na Měsíci.

Hematit (Fe_2O_3) a limonit (hnědel, $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$) jsou hojné na povrchu Marsu a dávají mu charakteristickou červenou barvu.

Korund (Al_2O_3) má vysoký podíl v kůře Země (obr. 1). Pro svoji vysokou tvrdost ($t = 9$) se používá jako smirek.

Troilit (FeS) a pyrit (FeS_2) jsou pravděpodobně složkami zemského pláště.

Železo a nikl. Země má niklo-železné jádro.

Sůl kamenná (NaCl).

Chemický systém minerálů

---

1. Prvky

např. zlato (Au), tuha (C), diamant (C), síra (S)

2. Halogenidy

sůl kamenná (NaCl), fluorit (CaF₂)

3. Sulfidy

galenit (PbS), sfalerit (ZnS), pyrit (FeS₂), chalkopyrit (CuFeS₂)

4. Oxidy

křemen (SiO₂), korund (Al₂O₃), krevet (Fe₂O₃), magnetit (Fe₃O₄), opál (SiO₂·nH₂O), hnědel (Fe₂O₃·nH₂O)

5. Uhličitany

kalцит (CaCO₃), dolomit (CaMg(CO₃)₂), magnezit (MgCO₃)

6. Dusičnany

ledek (NaNO₃)

7. Sířany

sádrovec (CaSO₄·2H₂O)

8. Křemičitany (silikáty)

olivín, živce, slídy, granáty

9. Organogenní minerály

jantar

Tab. 1 — Základní chemický systém minerálů a příklady podle [5].

Základní typy hornin

---

1. Primitivní

chondritické meteority, povrch asteroidů, CHON částice v kometách

2. Vyvřelé

žula, gabro, čedič, andezit, znělec, melafyr

3. Usazené (sedimentární)

slepenec, pískovec, spraše, hlíny, jíly, vápenec, rašelina, uhlí, travertin

4. Přeměněné (metamorfované)

rula, svor, fylit, mramor, amfibolit

5. Brekcie

Tab. 2 — Základní typy hornin a příklady podle [5].

Klasifikace meteoritů

Chondrity

uhlíkaté chondrity

- CI vodní přeměna; bez chondrulí; bohaté na těkavé složky
  - CM vodní přeměna; minichondrule
  - CR vodní přeměna; primitivní chondrule; obsah kovu
  - CO minichondrule; kov
  - CV velké chondrule; četné inkluze Ca–Al (CAIs); částečná vodní přeměna
  - CK velké chondrule; ztmavené silikáty
  - CH mikrochondrule; bohaté na kov; chudé na těkavé látky
- nezařazené (např. Coolidge; LEW 85332)

obyčejné chondrity

- H velký celkový podíl prvků skupiny Fe
  - L malý celkový podíl prvků skupiny Fe
  - LL nízký obsah prvků skupiny Fe; nízký obsah ryzího Fe
- „HH“ (chondritické silikáty v železe Něčaevo [Нечaeво] IIE)

R chondrity

- R silně oxidované; bohaté na izotop ^{17}O

Enstatické chondrity

- EH velký podíl kovů; vysoce redukované; minichondrule
  - EL malý podíl kovů; vysoce redukované; chondrule středních velikostí
- nezařazené (např. LEW 87223)

IAB/IIICD silikáty

- subchondritické složení; bez chondrulí; obsah planetárního plynu

nezařazené chondrity

- např. Deakin 001

Primitivní achondrity

Acapulcoity

- chondritické obsahy plagioklasu a troilitu; středně zrnité

Lodranity

- subchondritické obsahy plagioklasu a troilitu; hrubé zrno

Winonaity

- podobné IAB silikátům

nezařazené

- např. Divnoje [Дивное]

Diferencované meteority

Asteroidální achondrity

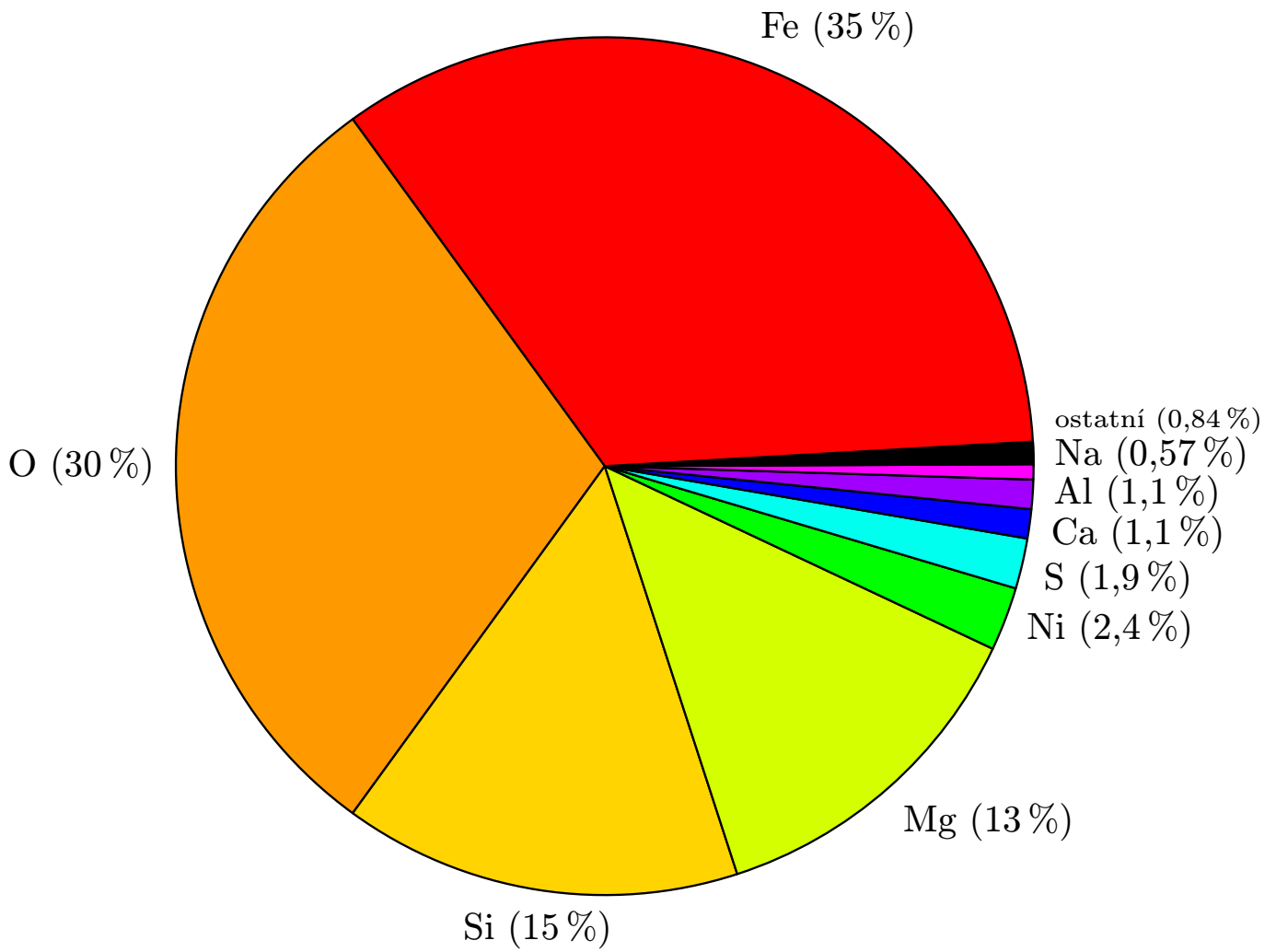
- Eucrity bazalty
- Diogenity ortopyroxeny
- Howardity drcená směs bazaltů a ortopyroxenů
- Angrity fassaitické a pyroxenové bazalty
- Aubrity enstanitické achondrity

	Ureility	olivín–pyroxen–uhlíkatá matrice
	Brachinity	stejnozrnné; obsah olivínu, klinopyroxenu, ortopyroxenu
<i>Marťanské meteority</i>		
	Shergottity	bazalty a lherzolity
	Nakhlity	augitické pyroxeny
	Chassigny	dunit
	ALH 85001	ortopyroxenit
<i>Měsíční meteority</i>		
	mořské bazalty	
	impaktní brekcie	anortositový a mořský regolit a fragmentované brekcie
<i>Kamenná železa</i>		
	Pallasity	železo a olivín; vzorky rozhraní jádro/plášť hlavní skupina pallasitů pallasity z Eagle-Station-trio
	Mezosiderity	železo a silikáty bazických hornin nezařazené (např. Enon; Mt. Egerton)
<i>Železa</i>		
	magmatické skupiny	IC, IIAB, IIC, IID, IIF, IIIAB, IIIE, IIIF, IVA, IVB
	nemagmatické skupiny	IAB/IIICD, IIE
	nezařazené	(např. Britstown; Denver City; Guin; Sombrerete)

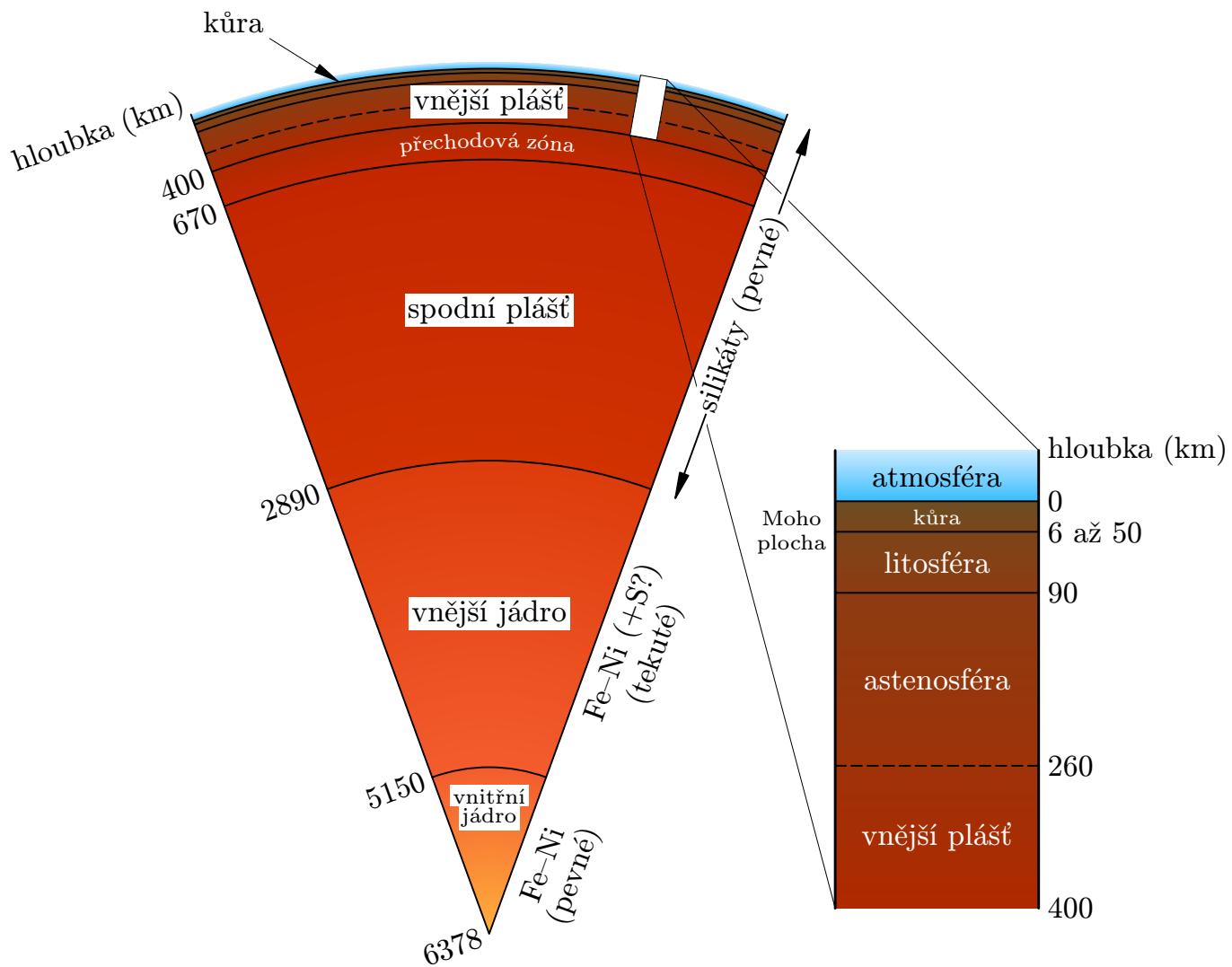

Tab. 3 — Klasifikace meteoritů podle [13].

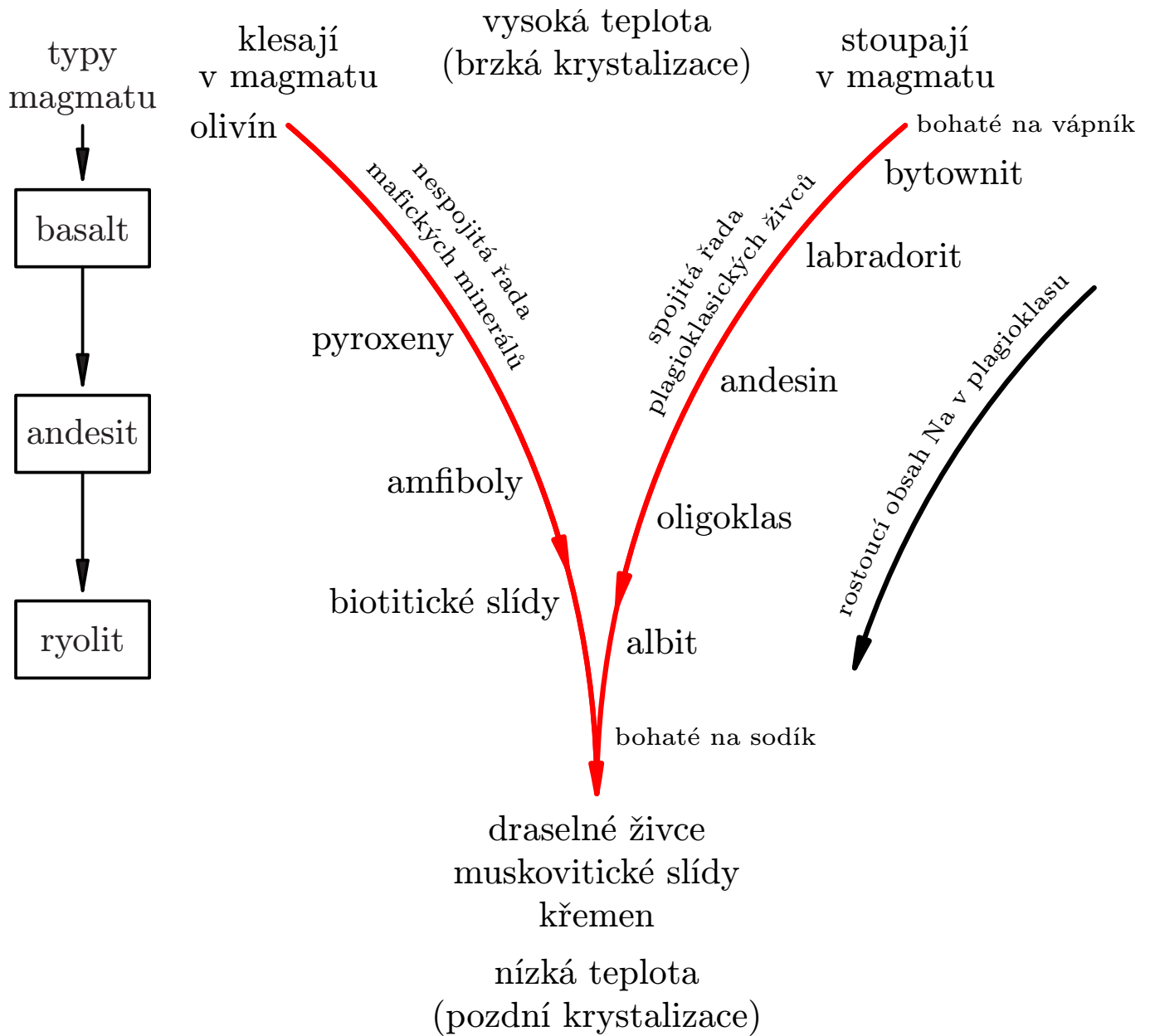

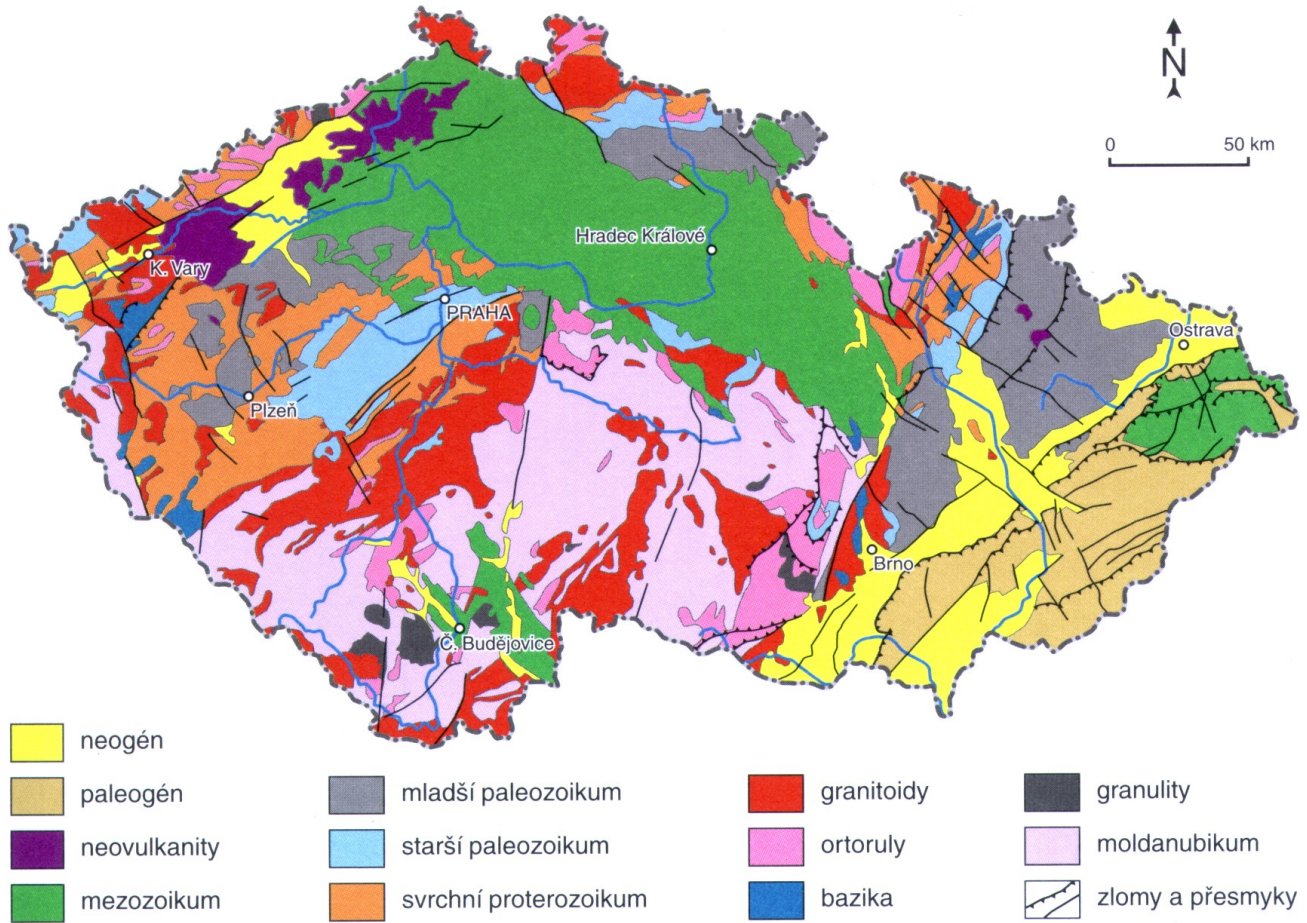
Obr. 1 — Podíl jednotlivých chemických prvků na hmotnosti Země. Podle [10].

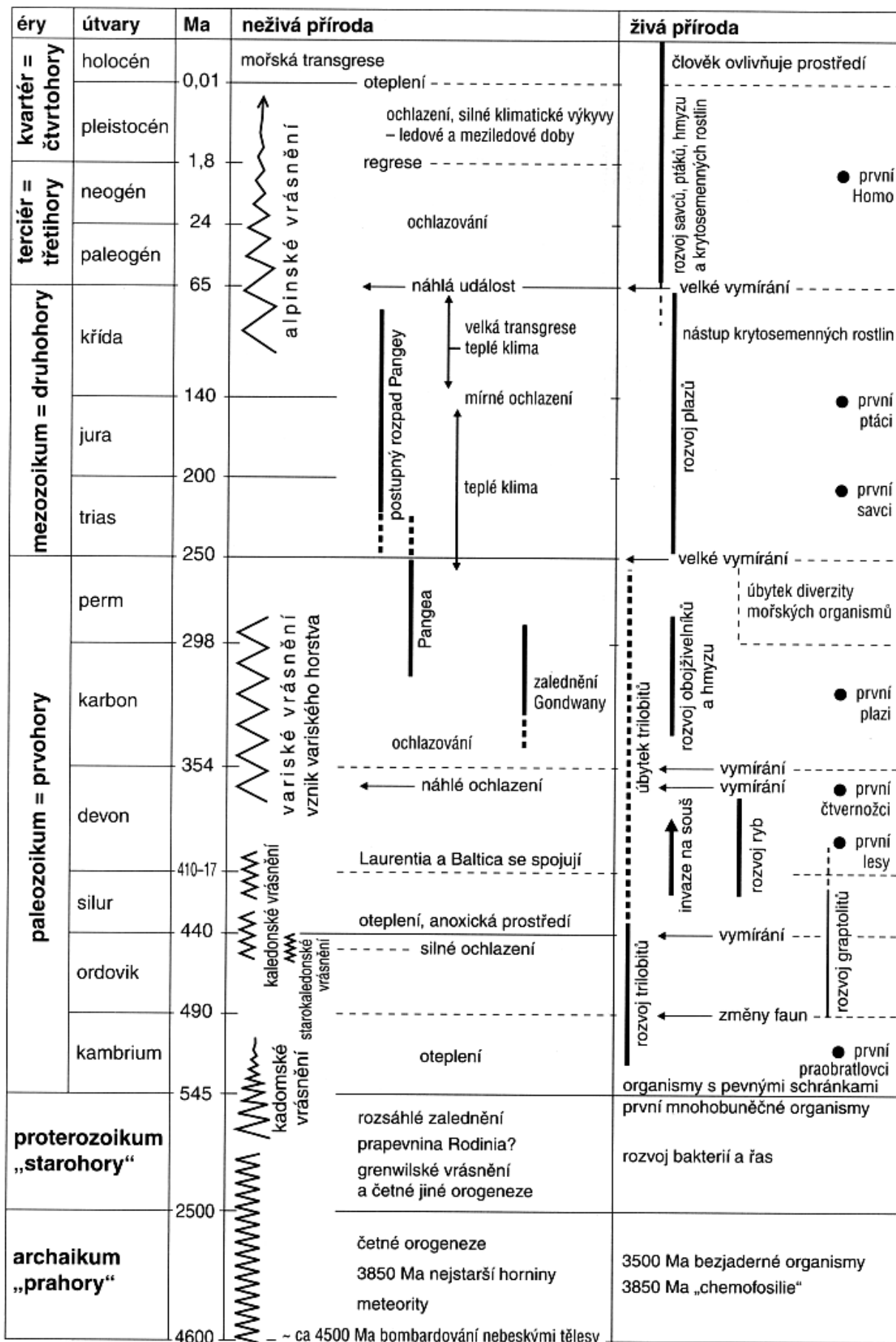
Obr. 2 — Struktura zemského tělesa. Podle [14].

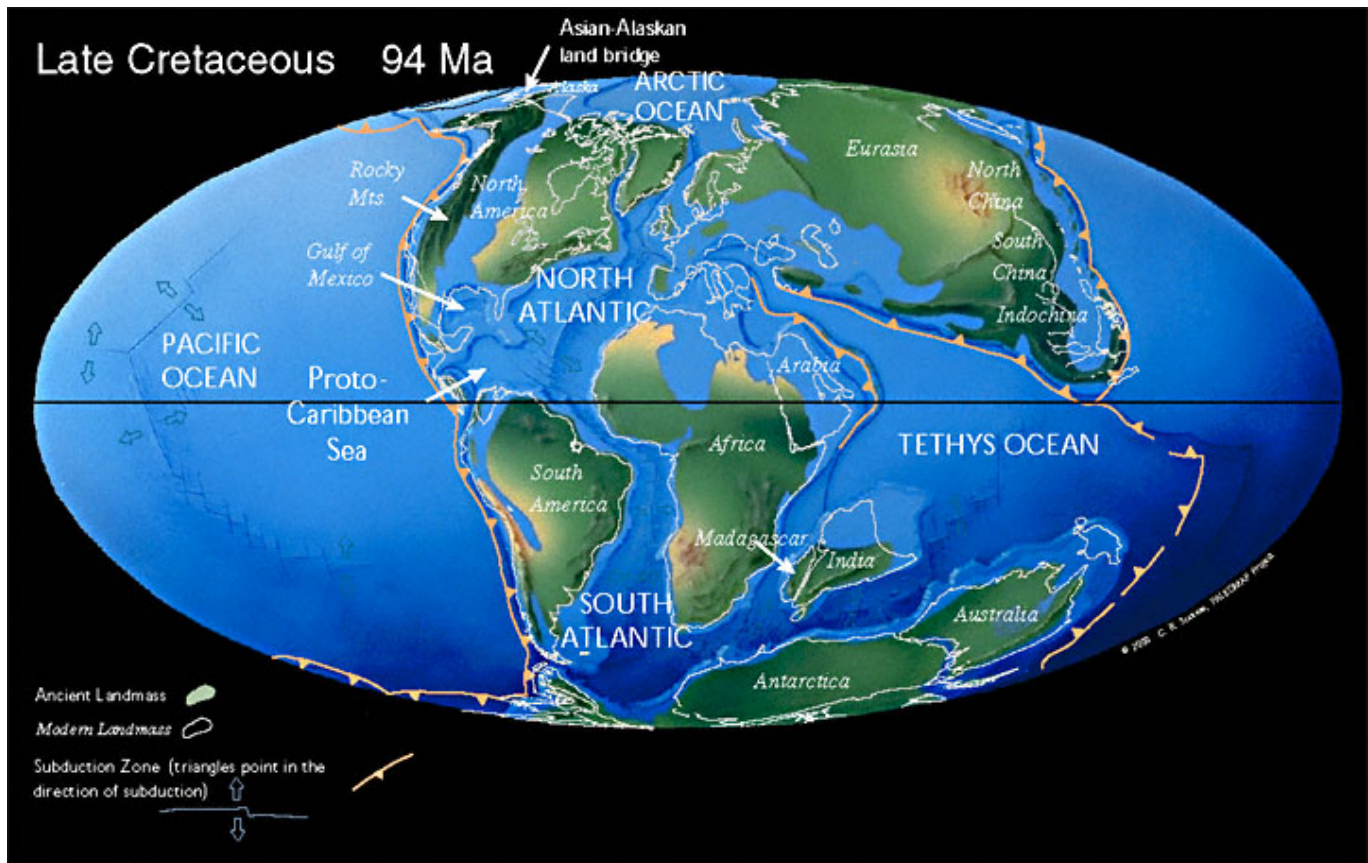
Obr. 3 — Bowenův sled reakcí při tuhnutí magmatu. Podle [14].

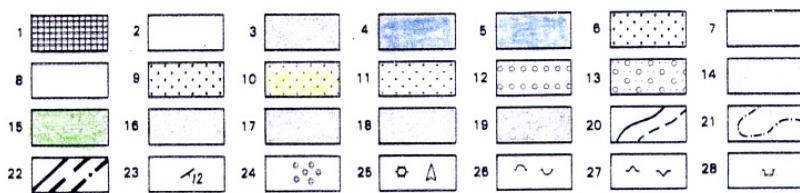
Obr. 4 — Geologická mapa České republiky. Převzato z [9].

Obr. 5 — Geologické éry a útvary, jejich vymezení (v miliónech let), nejdůležitější události v neživé a živé přírodě. Převzato z [9].

Obr. 6 — Mapa světa v éře druhohor, útvaru křídě, stupni turonu. Během křídě se otevřel jižní Atlantický oceán. Indie se oddělila od Madagaskaru a posunovala se k severu. Severní Amerika byla ještě spojena s Evropou a Austrálie s Antarktidou. Velká část Evropy, i naše území, byla zaplavena mořem (oceánem Tethys). Převzato z [16].

KVARTÉR, holocén: 1 – antropogenní uloženiny; 2 – humolity /slatiny/; 3 – organogenní místy vápnité sedimenty; 4 – fluvialní sedimenty inundačních území, převážně písčitolinité, lokálně písčitošterkovité;

holocén – svrchní pleistocén: 5 – deluviofluvialní, převážně písčitolinité a hlinitokamenité sedimenty; 6 – naváté pisky; 7 – deluvialní, převážně hlinitopísčité a hlinitokamenité sedimenty;

pleistocén: 8 – spraše a sprašové hlíny; 9 – fluvialní písčité štěrky nejnižší terasové akumulace, würm; 10 – fluvialní písčité štěrky, riss; 11 – fluvialní písčité štěrky, mindel; 12 – fluvialní písčité štěrky, gúnz;

TERCIÉR, neogén: 13 – fluvialní písčité štěrky, pliocén;

MEZOZOIKUM, křída: 14 – břeženské a teplické souvrství: šedé vápnité jílovce, podřízené slínovce; svrchní turon – coniak; 15 – jizerské souvrství: šedé vápnité jílovce, místy prachovité polohy, podřízené slínovce a jílovité vápence; střední – svrchní turon; 16 – bělohorské souvrství: šedé slínovce a vápnité jílovce, vápnité spongilitické prachovce; spodní – střední turon; 17 – perucko–korycanské souvrství: písčité slepence převážně jemnozrné pískovce, prachovité jílovce, glaukonitické pískovce a prachovce; cenoman;

MLADŠÍ PALEOZOIKUM – perm: 18 – chotěvické souvrství: červenavé a rudohnědé pískovce a aleuopelity; autun;

STARŠÍ PALEOZOIKUM – SVRCHNÍ PROTEROZOIKUM: 19 – šedavé sericiticko–chloritické fylity, drobové fylity, metadrobry a metabazity;

20 – hranice stratigrafických jednotek a hornin zjištěná a předpokládána; 21 – hranice terasových akumulací v podloží eolických sedimentů; 22 – tektonická linie zjištěná, předpokládána, zakrytá kvartérními uloženinami; 23 – směr a sklon vrstev; 24 – relikty pleistocenních fluvialních štěrků různého původu; 25 – sluháky, hrance; 26 – hliniště v provozu, opuštěné; 27 – pískovna v provozu, opuštěná; 28 – lom opuštěný.

Obr. 7 — Geologická mapa lokality Skalička. Převzato z [18].

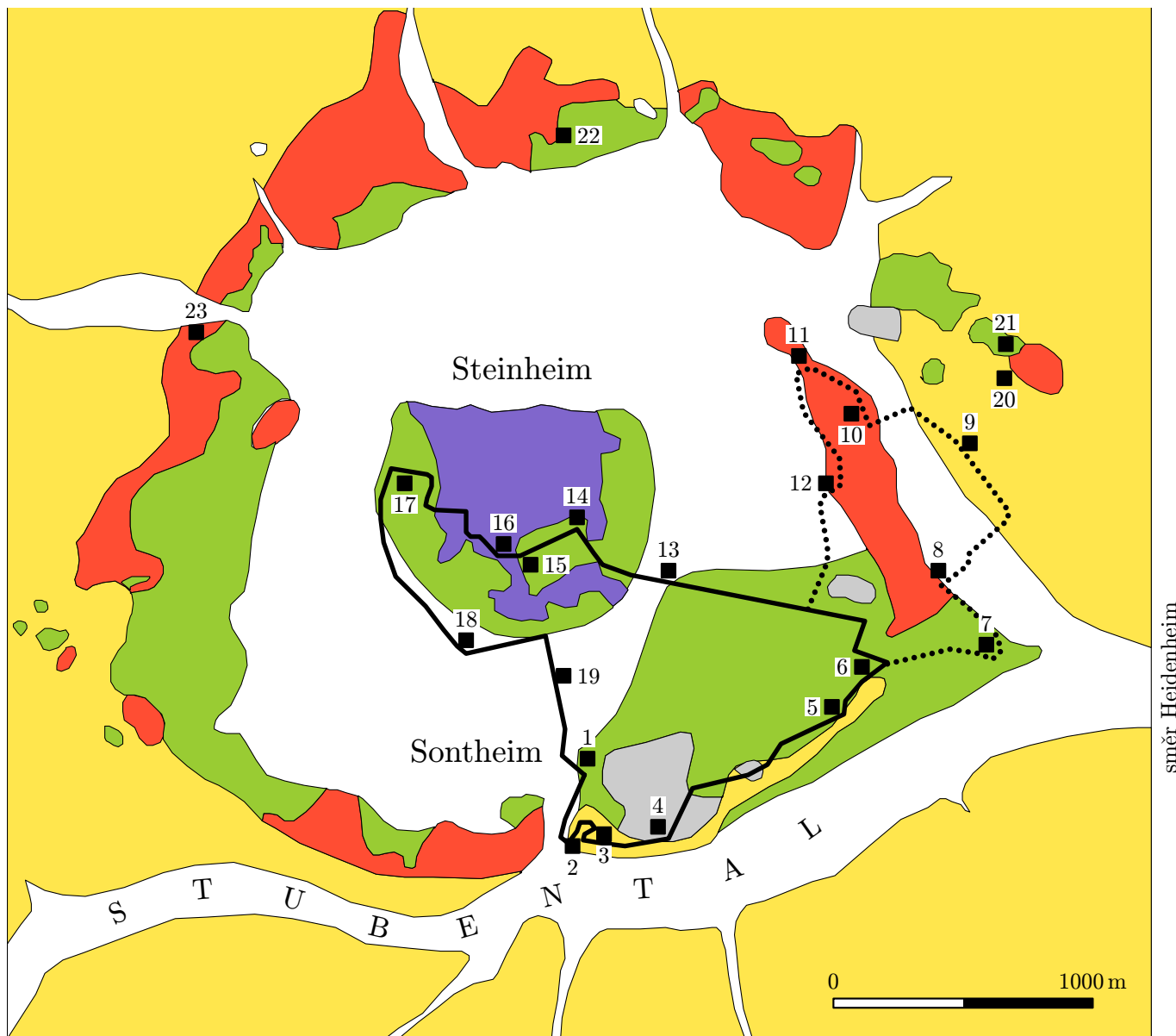

Obr. 8 — Nález vltavínu v oranici na poli. Foto Martin Lehký.

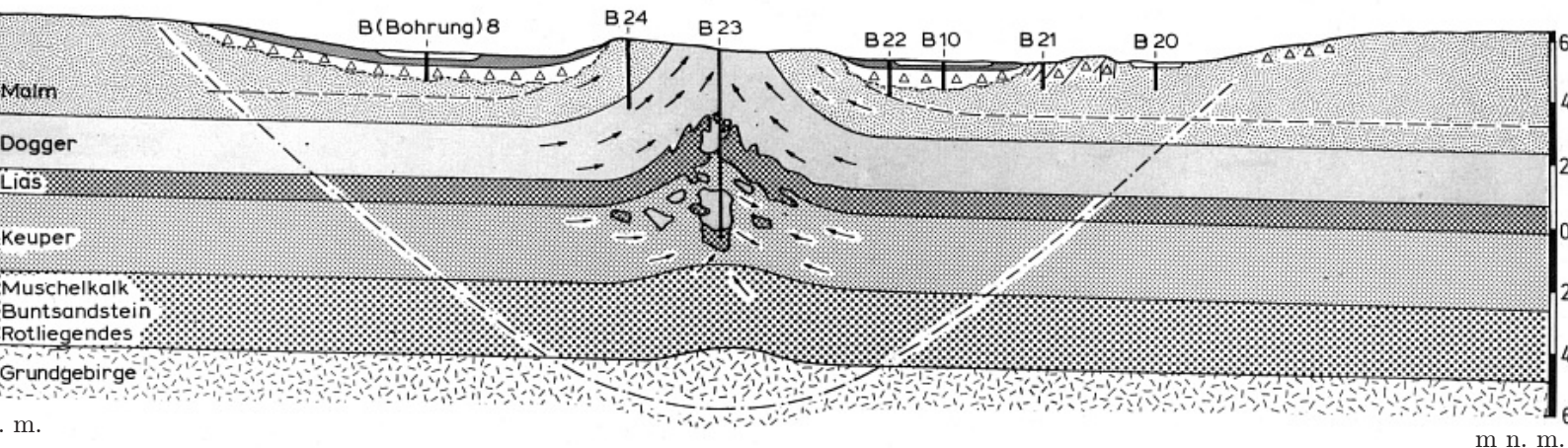

Obr. 9 — Pohled na centrální vrcholek kráteru Steinheim z okrajového valu (lokalita Burgstall); na dně pánve jsou vystavěny obce Sontheim im Stubental a Steinheim am Albuch. Foto Miroslav Brož.

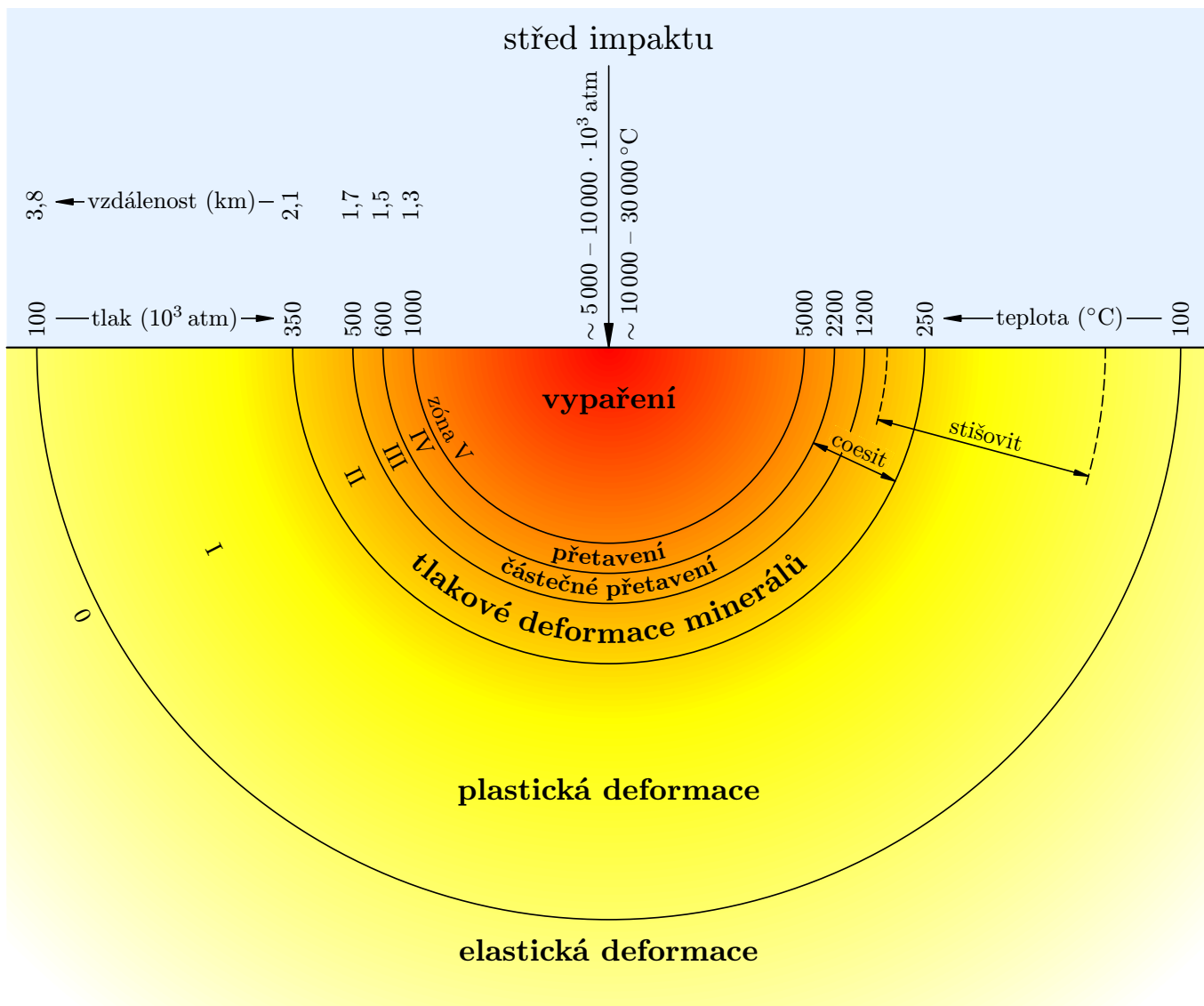

	kvartér		překocené kry svrchního malmu
	terciární jezerní usazeniny		svrchní malm
	fall-back brekcie		přemístěný spodní malm a dogger centrálního vrcholku
	geologická stezka (6 km)		1-19 zastávky geologické stezky
	geologická stezka (3 km)		20-23 další důležitá místa

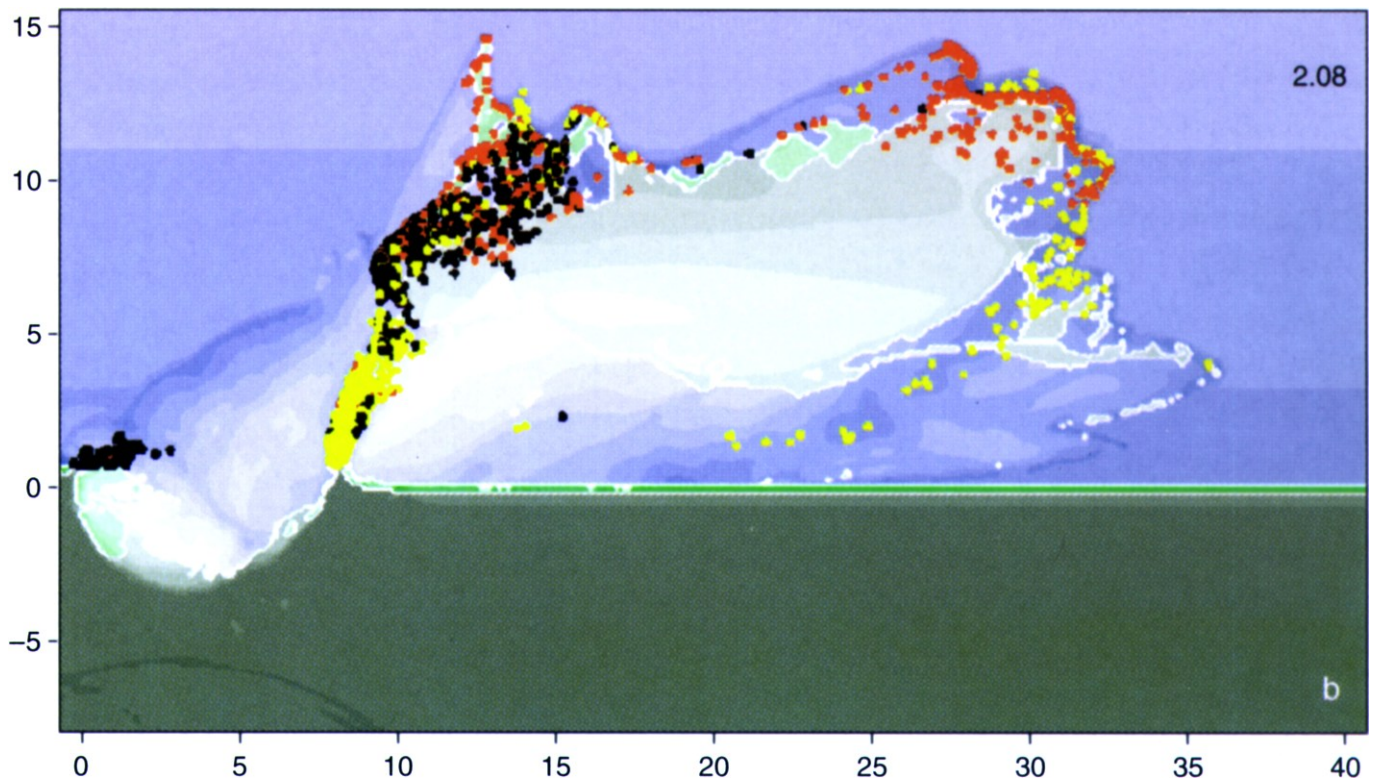
Obr. 10 — Přehledná geologická mapa Steinheimu s vyznačenou naučnou stezkou [3]. Podle [7].

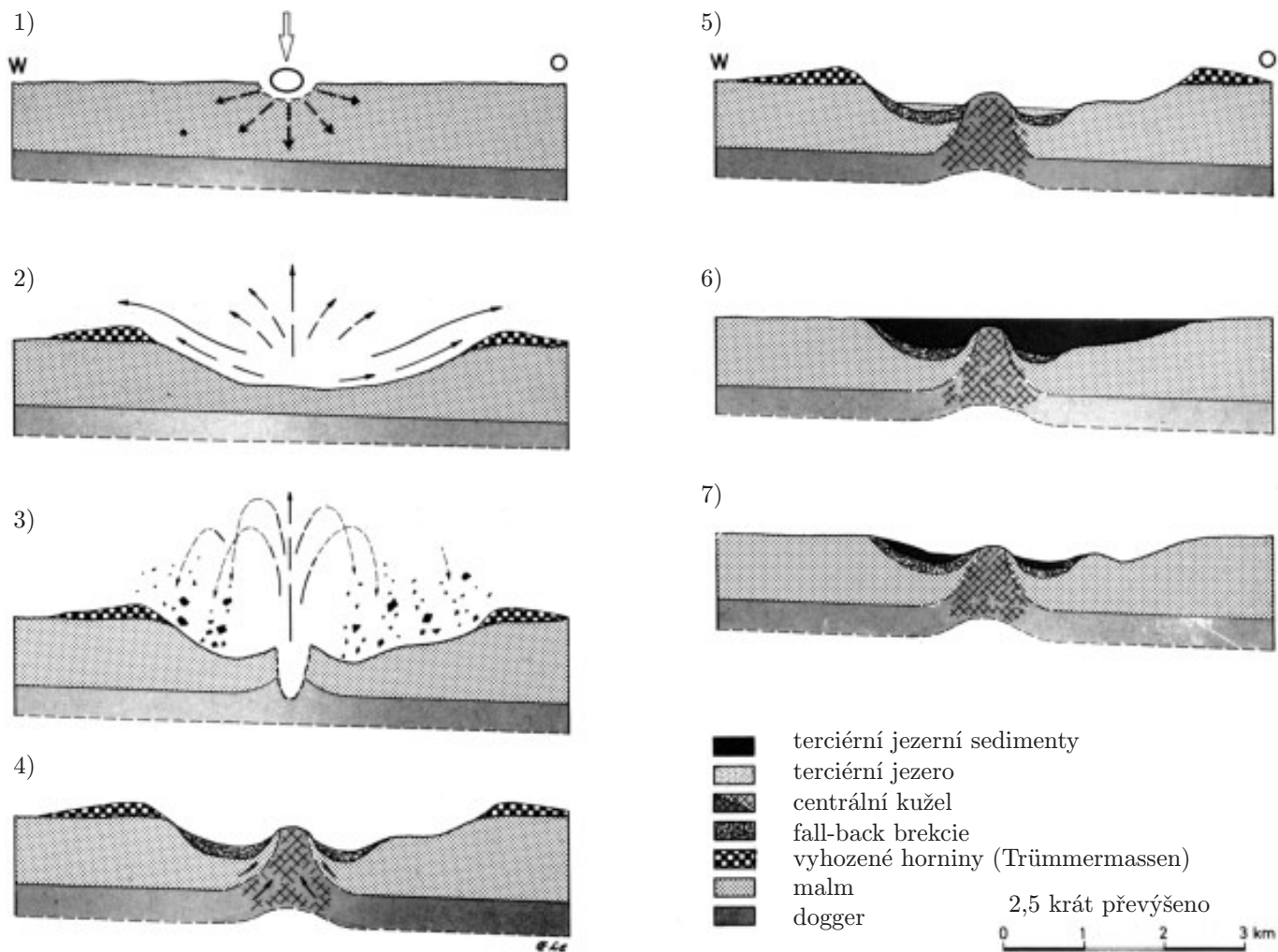
Obr. 11 — Geologický řez Ostalbem v okolí kráteru Steinheim. i) Malm = Ober Weiss Jura = svrchní jura = bílá jura – vápence a slínovce; ii) Dogger = střední, neboli hnědá jura – prachovce; iii) Lias = spodní, neboli černá jura – prachovce; iv) Keuper = svrchní trias – pískovec a slínovec; v) Muschelkalk = střední trias (zde tvořený lasturovým vápencem s četnými stránkami brachiopod vápencem), Buntsandstein = spodní trias (zde tvořený polymiktním pískovcem), Rotliegendes = rotes totes Liegendes = červená jalovina = spodní perm – červené jílovce, prachovce a pískovce; vi) krystalinické podloží. 2 krát převýšeno. Převzato z [7].

Obr. 12 — Šoková metamorfóza při impaktu; tlaky, teploty a některé minerální transformace. Rozdělení na 6 zón podle klesajícího tlaku a vlivu na horniny: V) vypaření, IV) přetavení, III) částečné přetavení, II) tlakové transformace minerálů, I) plastická deformace, 0) elastická deformace. Podle [15].

Obr. 13 — Simulace tvorby tektitů při rieském impaktu (situace 2 s po dopadu; měřítko na osách jsou v km). Byl předpokládán meteorit letící rychlostí 20 km/s, z výšky 30° nad horizontem. Červená barva znázorňuje roztavený povrchový křemičitý materiál (tj. možné tektity), žlutá roztavený a černá pevný materiál z hlubších vrstev. Převzato z [1].

Obr. 14 — Schéma formování Steinheimské pánve: 1) dopad meteoritu před $(15,1 \pm 0,1)$ My, šíření rázové vlny; 2) vznik kráteru při explozi meteoritu, výhoz hornin a vytvoření valů; 3) výhoz z centra a opětovné ukládání brekcií na dno kráteru; 4) výstup cetrálního kužele při relaxaci; 5) průnik podzemní vody a vznik jezera, začátek eroze valů a sedimentace na dně jezera; 6) vrchol vyplňování kráteru v terciéru; 7) ustavení dnešní podoby Steinheimu při kvartérní říční erozi. Převzato z [7].

Obr. 15 — Bývalý kamenolom na Burgstallu. Odkryty jsou bloky zvrstvených deskovitě odlučných vápenců, v nichž jsou vrstvy různě zvrásněny nebo nadrobno rozdrceny. Foto Miroslav Brož.

Obr. 16 — 30 cm velký nárazový kužel ze Steinheimu, vystavený v muzeu meteorického kráteru. Foto Miroslav Brož.

Literatura

- [1] Artemieva, N., Pierazzo, E., Stöeffler, D.: *Numerical modeling of tektite origin in oblique impacts: Implications to Ries-Moldavites strewn field*. Bull. of the Czech Geological Survey, **77**, 4, 2002, s. 303–311.
- [2] Bernard, J. H., Rost, R. aj.: *Encyklopedický přehled minerálů*. Academia, Praha, 1992.
- [3] Brož, M.: *Impaktní kráter Steinheim*. Povětroň **S1/2003**.
- [4] Brož, M.: *Impaktní krátery (2) — Ries*. Povětroň **5/2001**, s. 6–13.
- [5] Černík, V., Martinec, Z., Vítek, J.: *Přírodopis 4. Mineralogie a geologie*. SPN, Praha, 1998.
- [6] Činčura, J. ed.: *Encyklopédia Zeme*. Obzor, Bratislava, 1983.
- [7] Groschopf, P.; Reiff, W.: *Der geologische Wanderweg im Steinheimer Becken*. Steinheim am Albuch, 1993.
- [8] Chlupáč, I.: *Vycházky za geologickou minulostí Prahy a okolí*. Academia, Praha, 1999.
- [9] Chlupáč, I. aj.: *Geologická minulost České republiky*. Academia, Praha, 2002.
- [10] Hajduk, A., Štohl, J. eds.: *Encyklopédia astronómie*. Obzor, Bratislava, 1987.
- [11] *Mineralogie pro školy*. <http://www.natur.cuni.cz/~mineral/>
- [12] Mišík, M.: *Geologické exkurzie po Slovensku*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1976.
- [13] Norton, O. R.: *The Cambridge Encyclopedia of Meteorites*. Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
- [14] Pater, I. de, Lissauer, J. J.: *Planetary Sciences*. Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- [15] Pösges, G., Schieber, M.: *The Ries Crater – Museum Nördlingen*. Verlag Dr. Friedrich Pfeil, München, 1997.
- [16] Scotese, C. R.: *Paleomap website*. <http://www.scotese.com>, 2002.
- [17] Ziegler, V.: *Geologické vycházky po Českém ráji a jeho okolí*. Karolinum, Praha, 1999.
- [18] *Geologická mapa České republiky 1:50 000. List 13–22 Jaroměř. ???*